

Kährikseen ehk kährik

ERAST PARMASTO

Üks omapärasemaid Eestis kaitset pälvivate liikide seas on punase raamatu nimestikus äärmiselt ohustatuks peetav teise kaitsekategooriasse kuuluv kährikseen *Sparassis crispa* (Pers.) Fr. Enne kui entusiastlikud looduse ümberkujundajad samanimelise looma Eestisse tõid, kandis ta nime „kährik“.

Seene viljakehad kasvavad suvest sügiseni vanade mändide all või lausa tüve alusel, põhjustades selle puu juurte ja tüve allosa pruunmädanikku. Peaaegu kerajas viljakeha, mille läbimõõt on 10–25 cm, meenutab pisut ilu- või lillkapsast, ja võib kaaluda üks või mitu kilo, Eesti rekord 1986. aastal oli 12,5 kg. Ta koosneb kähharalt asetunud kuni 5 mm paksustest kahvatukollastest, hiljem pruunikamatest lehekestest, mille alumisel küljel valmivad eosed. Ühe viljakeha eluiga on tavaliselt vaid mõned nädalad.

Kährikseeni on peetud harikuliste (*Clavariaceae*) sugukonda kuuluvaks: puuduvad ju nende viljakehadel eoseid moodustavat pinda suurendavad torukesed, lamellid või narmad, ja nad kasvavad ülespoole. Molekulaarsete tunnuste analüüs näitas hoopis ootamatut päritoluseost: lähisugulased on torikseente hulka arvatud juurepruunik (*Phaeolus schweinitzii*) ja vääveltorik ehk väävlik (*Laetiporus sulphureus*), ka roostetorik (*Pycnoporellus fulgens*) pole päritolult kuigi kaugel [3].

Neid seeni ühendav oluline tunnus on ka puidu pruunmädaniku tekitamine (toitumine eelkõige tselluloosi mädandades), mida torikseente seas peetakse suhteliselt hilistekkeliseks omaduseks. Ka valgemädanikku põh-

justav leht-kobartorik (*Grifola frondosa*) võib olla kähriku sugulane.

Kährikseeni tuntakse maailmas vähemalt seitse liiki ja neid leidub peaaegu kõigis maailmajagudes. Eestis kasvab ainult üks liik, mille leidumise kohta on olnud ebakindlaid andmeid juba 1930. aastaist. 1984. aastal leiti teda Akste sipelgakaitsealalt Põlvamaal, see leiukoht hävis 1989. Triigis 2002. aastal kasvanud isend [1] pole end hiljem näidanud. Mitu uut leiukohta on juurde tulnud Lahemaalt.

Nüüdseks on kährikseenel Eestis olnud 11 leiukohta [1, 2], ta kasvab neis aga mõneaastaste vaheaegadega ja vaid 2005 ja 2007 leiti teda kolmes paigas samal aastal. Me ei tea, mitme aasta pärast võib seen samas kohas jälle viljakehasid anda, või mitme aasta pärast võiks teda seal hukunuks pidada. ■

1. Parmasto, Erast 2003. Kehva seeneaasta suured üllatused. – Eesti Loodus 54 (1): 48–50.
2. Shiryaev, Anton 2009. Diversity and distribution of clavarioid fungi in Estonia. – Folia Cryptogamica Estonica 45: 65–80.
3. Wang, Zheng; Binder, Manfred et al. 2004. Phylogenetic relationships of *Sparassis* inferred from nuclear and mitochondrial ribosomal DNA and RNA polymerase sequences. – Mycologia 96 (5): 1015–1029.

Erast Parmasto (1928) on mükoloog, Seenevana.

FOTO: ERAST PARMASTO

FOTO: ERANOGU

Kährikseen üldvaates ning detailselt viljakeha oluline tunnus, hõlmisus.